

Framtiden är här (hur tog vi oss hit?)

Inspirationsföreläsning vid avslutningen av Famnas ledarskapsutbildning AGERA.

Ett.

Vi skriver 18 mars, 2020. Dagens Nyheter inleder i dag en artikelserie om **det nya VÄLSTÅNDET** i Sverige. Fokus för den första artikel är vad som lite spetsigt kallas "de nya makthavarna i Sverige, *BRUKARNA*." Det som under många år mest kallats för trend eller något eftersträvansvärt (det minskade stödet för kund eller klientbegreppet till förmån för brukare och medborgare) betecknas nu som ett reellt paradigmskifte med en smått revolutionerande förändring när det gäller svenskens sätt att i allmänhet organisera sitt liv, inte minst sin hälso- och friskvård.

DN tar fasta på den närmast explosionsartade ökningen av vad som tidigare mest omtalats som ett komplement till närings- och arbetsmarknadspolitiken – arbetslinjen - nämligen bildandet av s.k. "sociala företag", personer som av olika skäl befunnit sig utanför eller i marginalen av arbetslivet och därför slutit sig samman – eller inbjudits att delta i en sådan verksamhet. "Företagsformen där delaktighet och självkänsla är viktigare bonus än finansiella vinster och utdelningar har nu definitivt lämnat alla konnotationer om välgörenhet, understödstagande och särskilda åtgärder på historiens skräp hög" – skriver Aftonbladet i en snabb ledarkommentar till artikelserien. "Ja, frågan är, säger man – med ett lån från mitten av förra seklet - vad det är för verksamhet som i dag borde kallas för *skyddad*?" Ironin är naturligtvis avsedd för den del av den privata vård- och omsorgsverksamhet som fortfarande utnyttjar kvarvarande luckor i den nya lagstiftningen från 2018 för skatteplanering och vinstmaximering.

Dagens Nyheter redogör i krassa siffror för den dramatiska ökningen av non-profit-verksamheten. Antalet anställda tangerar nu 200 000. Mest slående är de marknadsandelar som sociala företag tagit inom livsmedel, hotell/restaurang och turistnäringen. De senaste årens stora satsningar på franchisingkoncept är en nyckel till varför vissa av non-profits varumärken ryckt fram inom framför all dagligvaruhandel och servicenäring; en annan vändpunkt var naturligtvis den plötsliga utvecklingen av kreditgarantier och kapitalförsörjning till sektorn, liksom de stora förändringarna i avdragsrätten, både för privatpersoner och för företag.

I och med att också områdena för finansiering och marknadsföringsstöd av non-profits affärsverksamhet plötsligt blev ett ämne för **starka entreprenörer** - naturligtvis påskyndade av den nya lagstiftningen – ändrades förutsättningarna för nyetablering och utveckling mer eller mindre över en natt. På marknads- och kommunikationssidan listar Dagens Nyheter en rad nya företag som både är sociala i sig – och som startats för att stödja denna sektor. **SHARE**, som nyligen landat rader av utmärkelser, är exempel på en reklambyrå som inte bara bygger kampanjer för sociala företag utan dessutom själv investerar i dessa.

IDÉBANKEN – med nestorn Percy Barnevik som en av initiativtagarna - är som vi redan vet ett internationellt föredöme när det gäller finansiering av idéburen verksamhet. Banken svarar för 40 % av all kreditgivning inom sektorn i Sverige. I och med att konceptet kopierats av en del affärsbanker beräknas dock konkurrensen öka och riskerna spridas, förklarar DN. Senast är det Skandiabanken vars fondnamn "Idéer för livet" nu lyfts till att stå för bankens hela finansverksamhet inom non-profit-sektorn.

I utländska media sägs nu allmänt att Sverige den senaste tiden återvunnit mycket av den glans och beundran som man åtnjöt under förra seklets Saltsjöbadsanda. Financial Times gör i senaste numret först en återblick på den tid när det svenska sättet att lösa gemensamma frågor för medarbetarnas, företagets och samhällets bästa blev ett mönster som väckte internationellt intresse. Nu gör Sverige det igen, argumenterar man, genom uppslutningen bakom non-profit-sektorn, "Sweden has transformed and pioneered mixed economy to a new level", säger Financial Times. "The Swedish Way has made the American Way look stupid and obsolete", skriver vidare Washington Post.

En effekt av den snabba utvecklingen är också att seniorboende och seniorverksamhet (pensionärsbegreppet förekommer snart inte i dagligt tal) blivit en del av det sociala företagandet. Brukarna, seniorerna, tar i allt ökad omfattning ansvar för sina egna liv, vård, omsorg och intressen – och en stor del av detta är kopplat till eller är effekter av egen direkt näringsverksamhet. DN väljer här att lyfta fram några olika aspekter av nya seniorverksamheter. Ett exempel är **SPHERE**, det seniorföretag som svarat för den högteknologiska utvecklingen och produktionen av komponenter till det nya miljöbränslet för flygplan där huvuddelen av medarbetarna är tidigare pensionärer från Perstorp och SAAB.

Det andra exemplet är **KONSTANTINOPELS BARN**, en franchisingkedja som nu brer ut sig från Kiruna till Trelleborg och vars externa produkt är matställen/restauranger och matleveranser till folkligt pris, allt producerat och lagat inom ramen för det seniorboende vars andra fokus är en samvaro/kursverksamhet mellan seniorer av alla de samfund och trosriktningar som levde i fred och frihet med varandra under det ottomanska väldet. Denna *förening* – som man faktiskt lite ålderdomligt kallar sig – har i dag över 17 000 medlemmar/medarbetare, av vilka huvuddelen är första eller andra generationens invandrare från Mellanöstern, Nordafrika och västra Asien. Vi läste i förra veckan om hur det svenska Konstantinopels barn hyllades i det turkiska parlamentet som ett exempel på hur det nya globala medborgarskapet växer fram.

Andra vackra exempel på sociala företag är det som vuxit fram ur "Bostad först", Stadsmissionens initiativ för tioalet år sedan att involvera de hemlösa i beslut och organisering kring sitt eget boende. Tidigare hemlösa driver nu förvaltningsbolag med egna fastighetsbestånd i Stockholm, Göteborg och Malmö.

DN avslutar med exempel från kulturområdet. Teaterrörelsen som samlat

utvecklingsstörda – **GLADA HUDIK** – har i dag efterföljare över hela landet. Malmös **ÄH, VADÅDÅ!** och Göteborgs **KÄCKA GÄNGET** är redan att betrakta som oumbärliga institutioner med en publikillströmning som inte bara betalar teaterverksamheten utan dessutom finansierar en större agenda för människor med intellektuella funktionshinder.

Två.

Vården och omsorgen, som vad jag förstår, behandlas i artikel två, är inte riktigt mitt specialområde. Men vi känner ju alla till en del av de förändringar och nya inslag som uppträtt under det senaste decenniet och som – enligt en majoritet men inte alla – stärkt både tillgänglighet, valmöjligheter, kvalitet – men framförallt ett aktivt deltagande i den egna hälsovården, ett **hälsans medborgarskap**. Man kan med fog hävda att denna förändring kommit både uppifrån och nerifrån, dels genom att politikerna äntligen lyckades lyfta sig (från en ganska envis ekonomisk vinkel) till **ett mer holistiskt samhällsperspektiv** som grund för hälso- och sjukvårdspolitiken, men i lika hög grad genom de stora förändringar kopplat till brukare och idéburen verksamhet som berörts tidigare.

I korthet sagt så har ju de stora privata vårdföretagen tvingats anpassa sin verksamhet till en mycket strängare lagstiftning för skatteplanering och vinstuttag. Internlån med skyhöga räntor är ett minne blott för offentligfinansierad verksamhet. Lägg därtill de nya kraven på återinvestering i forskning och utveckling vid försäljning. Den ökade resurstilldelningen till idéburen vård och omsorg, väsentligt ökad soliditet kopplad med klart demonstrerad effektivitet och professionalism har naturligtvis bidragit till det framväxande **partnerskapet** mellan offentlig sektor/kommuner, landsting och idéburna vårdorganisationer. En av föregångarna och inspiratörerna inom närvården, **Bräcke Diakoni**, har ju nu fått en räkka efterföljare, varav **medlemsorganisationen NORRLANDSHÄLSAN** varit särskilt framgångsrik norr om Dalälven, särskilt i mindre kommuner och glesbygd.

Ingen förnekar i dag den mångsidighet och effektiva patientrelation som privata vårdbolag som Carema, Attendo med flera levererar, men det nya i bilden i dag, 2020, är ju möjligheten för brukarna att också välja bort – och att välja alternativ där **den solidariska jämlikhetstanken** är en integrerad del av ens hälso- och friskvård – och därmed räknas som ett konkret bidrag till **upplevd hälsa**.

Det är också tydligt hur den idéburna vården och omsorgen tagit ansvar för koordineringen av brukarens alla behov, för att komma till rätta med glappen i vård- och omsorgskedjorna, inte minst kopplat till mer långvariga eller kroniska sjukdomsbilder. Den egna, individuella hälso- och behandlingsplanen som varje brukare nu kan följa på nätet är ju en av dessa produkter, som utvecklats av den nya idéorganisationen för samordning av hälsovård och aktörer, passande döpt till **VÅRDKEDJAN**. Samordningen och den kontinuerliga, obrutna uppföljningen har ju

tidigare i nyhetsrapporteringen uppmärksammats bl a som ett genombrott för behandlingen av ex. diabetes.

Tre.

Den 18 mars 1871 reste sig arbetare och småbönder i Montmartre, vägrade lämna tillbaka vapen till armén, och gav därmed signalen till Pariskommunen; staten, krigsmakten och militären upplöstes; allt det som tryckte ner och betungade människorna skingrades, dunstade bort”

18 mars, 1988 demonstrerade studenterna från teknis i Rangoon mot mord på en kamrat. Demonstrationerna svällde till en massprotest mot diktaturen.

18 mars, 1994 Franska regeringen tar tillbaka förslaget att sänka ungdomslönerna sedan hundratusentals ungdomar, med fackligt stöd, protesterat. **18 mars 1995**, året därpå således, demonstrerar papperslösa invandrare i Frankrike mot sin illegala situation och kräver erkännande.

DNs tredje djupdykning kommer att handla om folkrörelserna, annonseras det. Jag vet att det gjorts ett stort journalistiskt grävarbete.

Temat **”Det nya välståndet”** kommer naturligtvis att härledas till det **kollektiva engagemang** som pånyttfötts ur ett radikalt, och som vi ju känner till, också smärtsamt, förnyelsearbete i några av de större ideella organisationerna. Dels om de nya folkrörelser som sprungit upp i reaktion mot främlingsfientliga partier, exempelvis **Citizen without borders, Medborgare utan gränser. Folkkampanjen mot kärnkraft** har ju också på ett dramatiskt sätt vuxit och utvecklats till något mycket mer än en kampanjorganisation.

Men i DN kommer säkert också att finnas kritik av trögheten i de traditionella organisationerna – och framför allt ett ifrågasättande kring varför **Uppdraget, kärnverksamhetens relevans och utfall**, fortfarande inte diskuteras mer öppet och offentligt. Säkert kommer också artikeln att knyta an till ämnet för Uppdrag granskning och Utbildningsradions – tänk att de lever än! - samarbete häromveckan där man ju ställde den tuffa frågan: När upphör en organisation att vara en folkrörelse? Ett intressant debattavsnitt från det programmet handlade om folkrörelserna som demokratins bärare, hur folkrörelserna har bidragit till att vi alla är individer, fria i tanke och handling, medan de som kommit hit fortfarande kan betraktas som ett kollektiv så länge de inte fått sin folkrörelseduvning i demokratiska värderingar. Programmet ifrågasatte också varför inte det 10-åriga forskningsprogrammet kring civilsamhället avsatt en mer dynamisk och spännande offentlig debatt.

Så vill jag avsluta med en kort historia från något som för tio år sedan blev startskottet till nya folkrörelser över hela jorden. **Händelserna på Tahrirtorget**. Det är

symptomatiskt att denna rörelse bara några veckor senare inspirerade tiotusentals människor i Madison, Wisconsin, att protestera mot delstatsparlamentets beslut att ta bort den kollektiva förhandlingsrätten inom den offentliga sektorn och därmed omöjligöra fackligt arbete. En av organisatörerna i Kairo skickade ett sms till en av ledarna för massupproret i Wisconsin:

"The beauty in Tharir Square you can have everywhere, on any corner, any city – in any heart."

18 Mars, 2011/Per Allan Olsson